

شب «سلام» و رحمت برای اهل زمین

(درباره‌ی شب قدر)

إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ (۱) وَمَا أَدْرَاكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ (۲) لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِّنْ أَلْفِ شَهْرٍ (۳) تَنَزَّلُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ مِّنْ كُلِّ أَمْرٍ (۴) سَلَامٌ هِيَ حَتَّىٰ مَطْلَعِ الْفَجْرِ (۵)

ما [قرآن را] در شب قدر نازل کردیم. (۱) و از شب قدر، چه آگاهی کرد؟ (۲) شب قدر از هزار ماه ارجمندتر است. (۳) در آن [شب] فرشتگان، با روح، به فرمان پروردگارشان، برای هر کاری [که مقرر شده است] فرود آیند؛ (۴) [آن شب] تا دم صبح، صلح و سلام و رحمت است. (۵)

حَم (۱) وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ (۲) إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ مُبَارَكَةٍ إِنَّا كُنَّا مُنذِرِينَ (۳) فِيهَا يُفْرَقُ كُلُّ أَمْرٍ حَكِيمٍ (۴) أَمْرًا مِّنْ عِنْدِنَا إِنَّا كُنَّا مُرْسِلِينَ (۵) رَحْمَةً مِّنْ رَبِّكَ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ (۶)

حاء میم (۱) سوگند به کتاب روشنگر (۲) [که] ما آن را در شبی پربرکت فرو فرستادیم، که ما هشداردهنده بودیم (۲) در آن [شب] هر امر سر بسته و مجملی باز و مشخص می‌گردد (۴) [این] کاری است [که] از جانب ما [صورت می‌گیرد]، ما فرستنده [پیامبران] بودیم (۵) [که این] رحمتی [است] از جانب پروردگار تو، همانا او شنوای [درخواست بندگان، و] آگاه [به نیازهای ایشان] است. (۶) (سوره دخان)

پیامبر اکرم (ص): ماه رمضان، سرور ماه‌هاست و شب قدر، سرور شب‌ها.

الکافی: امام صادق (ع) هرگاه ماه رمضان وارد می‌شود، به فرزندانش چنین سفارش می‌کرد: «خود را به تلاش افکنید، که در این ماه، روزی‌ها تقسیم می‌شوند و اجل‌ها نوشته می‌شوند، و در این ماه، می‌همانان خدا که به زیارت خانه‌اش می‌روند، نوشته (معین) می‌شوند و در آن، شبی است که عمل در آن بهتر از عمل در هزار ماه است.»

به نقل از عبد الله بن مسکان - امام صادق (ع) فرمود: «چون شب قدر شود، فرشتگان و روح و نویسندگان [اعمال]، به آسمان پایین‌تر فرود می‌آیند و آن‌چه را قضای الهی در آن سال است، می‌نویسند. پس خداوند، هرگاه بخواهد چیزی را پیش و پس کند، یا از چیزی بکاهد و یا بر آن بیفزاید، فرمان می‌دهد که آن‌چه را می‌خواهد [تغییر دهد]، محو کنند. سپس آن‌چه را می‌خواهد، ثبت می‌کند.» گفتم: آیا هر چیزی نزد او، به اندازه ثبت شده در کتاب اوست؟ فرمود: «آری.» گفتم: پس از آن، چه می‌شود؟ فرمود: «سبحان الله! پس از آن، خداوند متعال، هر چه را می‌خواهد پدید می‌آورد.»

امام صادق (ع): سر سال، شب قدر است. در آن شب، آن‌چه از این سال تا سال آینده خواهد شد، نوشته می‌شود.

❑ امام صادق(ع): [امام] سجّاد(ع) می گفت: «ما آنرا در شب قدر نازل کردیم». خداوند، راست فرمود. خداوند، این آیه را در شب قدر فرو فرستاد که: «تو چه دانی که شب قدر چیست؟» پیامبر خدا عرض کرد: نمی دانم. خداوند فرمود: «شب قدر، بهتر از هزار ماه است» که در آنها شب قدر نباشد. خداوند به پیامبر فرمود: آیا می دانی که چرا آن شب، بهتر از هزار شب است؟ عرض کرد: نه. فرمود: برای آن که «در آن شب، فرشتگان و روح به فرمان پروردگارشان برای هر کاری فرود می آیند» و وقتی خداوند به چیزی اجازه دهد، به آن راضی است. «آن شب تا دمیدن سپیده، صلح و سلام است». خداوند می فرماید: ای محمّد! فرشتگان من و روح من، از اولین لحظه ای که فرود می آیند، تا دمیدن سپیده، به صلح و سلام من تو را درود می فرستند».

❑ زُرّاره می گوید: از امام باقر(ع) درباره ی شب قدر پرسیدم. فرمود: «شب بیست و یکم یا بیست و سوم است». گفتم: مگر نه این که شب قدر، یک شب است؟ فرمود: «آری». گفتم: پس، آنرا به من خبر بده. فرمود: «چه عیبی دارد که در دو شب، کار خیر انجام دهی؟!».

❑ علی بن ابی حمزه ثمالی می گوید: نزد امام صادق(ع) بودم. ابو بصیر به امام(ع) گفت: فدایت شوم! شبی که در آن شب، امید [به آمرزش] می رود، کدام است؟ فرمود: «در شب بیست و یکم، یا بیست و سوم [، چنین است]». گفتم: اگر نتوانستم هر دو شب را بیدار بمانم؟ فرمود: «در مورد آن چه می جویی، دو شب، بسیار آسان است». گفتم: گاهی هلال را پیش خودمان می بینیم. کسی هم از سرزمین دیگر می آید و خلاف آنرا می گوید؟ فرمود: «در مورد آن شبی که می جویی، چهار شب، بسیار آسان است» [...].

❑ به امیر مؤمنان(ع) گفتند: ما را از شب قدر آگاه کن. فرمود: «[...] شک ندارم که خداوند به خاطر کمک کردن و مهلت دادن به شما آنرا از شما می پوشاند؛ چون اگر آنرا به شما اعلام می کرد، در همان شب، عمل می کردید و در غیر آن شب، عبادت را ترک می کردید، و امید آن دارم که اگر خدا بخواهد، شب قدر را به خطا نگیرید».

❑ نقل شده که امام سجّاد(ع)، هرگاه ماه رمضان فرا می رسید، هر روز، یک درهم صدقه می داد و می فرمود: «شاید شب قدر را دریابم».

❑ امام باقر(ع): پیامبر(ص)، چون از عرفات برگشت و به من رفت، وارد مسجد شد. مردم، گرد او جمع شدند و از شب قدر می پرسیدند. پیامبر(ص) به سخن ایستاد و پس از ثنای الهی چنین فرمود: «اما بعد، شما مرا از شب قدر پرسیدید، بیان نکردن آن برای این نبود که نسبت به آن عالم نبودم. بدانید - ای مردم - هر کس ماه رمضان بر او وارد شود و او صحیح و سالم باشد، پس، روزش را روزه بدارد و بخشی از شب آنرا به عبادت برخیزد و مواظب نمازش باشد و در گرمای آن به نماز جمعه اش برود و سحرگاه به نماز عیدش برود، به یقین، شب قدر را دریافته و به پاداش پروردگار، دست یافته است».

❑ پیامبر خدا(ص) فرمود: «هر کس شب قدر را از روی ایمان و برای پاداش الهی به عبادت بایستد، گناهان گذشته اش آمرزیده می شود». پیامبر خدا(ص)، آنرا زنده می داشت و الزام نمی کرد آنرا [که دیگران هم بیدار بمانند].

□ پیامبر اکرم(ص): موسی گفت: خدایا! نزدیکی به تو را می‌خواهم. فرمود: «نزدیکی به من، برای کسی است که شب قدر را بیدار می‌ماند». گفت: خدایا! رحمت تو را می‌خواهم. فرمود: «رحمت من، برای کسی است که در شب قدر بر بینویان رحمت آورد». گفت: خدایا! عبور از صراط را می‌خواهم. فرمود: «آن، برای کسی است که در شب قدر، صدقه‌ای بدهد». گفت: خدایا! درختان و میوه‌های بهشتی می‌خواهم. فرمود: «آن، برای کسی است که در شب قدر، تسبیح گوید». گفت: خدایا! رهایی از آتش را می‌خواهم. فرمود: «آن، برای کسی است که در شب قدر، آمرزش بخواهد و استغفار کند». گفت: خدایا! خرسندی تو را می‌خواهم. فرمود: «خرسندی من، برای کسی است که در شب قدر، دو رکعت نماز بگذارد».

□ امام صادق(ع): صبح روز شب قدر، مثل شب قدر است. پس، عمل و تلاش کن.

نکته‌ای درباره‌ی دعای شب قدر

مرحوم سید ابن طاووس رحمه الله علیه گوید: شبی ارجمند از ماه رمضان، پس از گذشت مدتی از تألیف این کتاب (الإقبال)، در سحرگاه، مشغول دعا بودم، برای کسی که لازم و نیکوست که پیش از همه، دعا برای او انجام گیرد، و برای خودم، و برای هر که لیاقت این توفیق را داشت که دعایش کنم.

به خاطرم گذشت که ابتدا سزاوار است به آنان دعا کنم که مُنکر خدایند و نعمت‌های او را ناسپاسی می‌کنند و حرمت او را سبک می‌شمارند و حکم او را درباره‌ی بندگان و مخلوقاتش عوض می‌کنند؛ دعا کنم که خداوند از این گمراهی، هدایتشان کند؛ چرا که جنایت آنان بر ساحت ربوبی خدا و حکمت الهی و جلالت نبوی، سخت‌تر از جنایت عارفان به خدا و پیامبر(ص) است. بزرگداشت و تکریم جلالت خداوند و بزرگداشت پیامبر خدا(ص) و حق هدایت پیامبر(ص) با سخنان و رفتار خویش، ایجاب می‌کند که ابتدا برای هدایت کسی دعا شود که ضررش بزرگ‌تر و خطرش شدیدتر است، که ایشان نتوانست با جهاد، آنرا بزدايد و آنان را از کفر و فساد، باز دارد.

می‌گویم: دعا کردم که هر گمراه از خدا، به سوی خدا هدایت شود و هر گم راه از پیامبر(ص)، به سوی او بازگردد و هر گمراه از حق، حق را بپذیرد و بر آن تکیه کند. سپس برای اهل توفیق و پیروان حق، دعا کردم که توفیقشان بپاید و حق جویی‌شان افزون شود. نیز برای خودم و کسانی که کارشان به من مربوط است، بر اساس امیدی که داشتم و به ترتیبی که به خدا و به خواسته‌ی پیامبر(ص) نزدیک‌تر باشد، دعا کردم و مهم‌ترین حاجت‌ها را طبق امیدی که داشتم به اجابت نزدیک‌تر است، مقدم داشتم.

آیا نمی‌بینی که قرآن مقدّس، وساطت ابراهیم(ع) برای ناسپاسان را بیان کرده است؟ خداوند می‌فرماید: «يَجْدِلُنَا فِي قَوْمِ لُوطٍ * إِنَّ إِبْرَاهِيمَ لَحَلِيمٌ أَوَّهٌ مُّنِيبٌ؛ درباره‌ی قوم لوط با ما مجادله می‌کند * همانا ابراهیم، بردبار و نرم دل و بازگشت‌کننده [به سوی خدا] است». خداوند، بردباری و شفاعت و مجادله وی را درباره‌ی قوم لوط، که کفر (ناسپاسی) آنان به آنجا رسیده بود که کیفرشان زود فرا رسید، ستوده است. آیا ندیده‌ای که در میان روایات مربوط به پیامبر(ص) که پیشوای اهل جلالت است، چنین

آمده که هرگاه قوم کافر، ایشان را آزار می‌داد و آزار را به نهایت می‌رساند، پیامبر(ص) می‌گفت: «خدایا! قوم مرا ببخشای. آنان نادان‌اند؟ آیا حدیث عیسی(ع) را ندیده‌ای که: «همچون خورشید باش که بر نیک و بد، یکسان می‌تابد؟» و سخن پیامبرمان را ندیده‌ای که: «نیکی را هم به اهلش و هم به نااهل انجام بده؛ اگر او اهل خیر نیست، تو اهل خیر باش؟»

این آیه شریف، مقام آن‌ها که به بدکاران نیکی می‌کنند را برتر می‌داند: «لَا يَنْهَاكُمُ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ لَمْ يُقَاتِلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَ لَمْ يُخْرِجُوكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ أَنْ تَبَرُّوهُمْ وَ تُقْسِطُوا إِلَيْهِمْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ؛ خداوند شما را نهی نمی‌کند از این که به آنان بر سر دین با شما نجنگیدند و شما را از سرزمین خودتان بیرون نکردند، نیکی و عدل و داد کنید. همانا خداوند، دادگران را دوست می‌دارد»^۱ و همین بس که محمد(ص)، به عنوان «رحمت برای جهانیان» برانگیخته شده است.

(برگرفته از کتاب «ماه خدا»، انتشارات دارالحدیث)

^۱ سوره‌ی ممتحنه، آیه ۸